

Tadeusz Ciecierski
taci@uw.edu.pl

*Atrybutywne i referencyjne użycie deskrypcji
określonych*

Trzy zagadnienia filozoficzne związane z deskrypcjami

1. Jakie są warunki prawdziwości zdań zawierających deskrypcje?
2. Deskrypcje a nazwy własne.
3. Deskrypcje a nazwy okazjonalne.

[w wystąpieniu poruszone zostanie tylko (i to fragmentarycznie) zagadnienie 1]

Plan wystąpienia

1. Pojęcie *deskrypcji określonej*;
2. Atrybutywne i referencyjne użycia deskrypcji określonych;
3. Wybrane problemy związane z rozróżnieniem użycia atrybutywnego i referencyjnego.

CZEŚĆ 1

Deskrypcje określone [charakterystyka ogólna]

„(...) wyrażenie językowe, które posiada odniesienie jednostkowe (...) takie, że nasza wiedza o jego jednostkowości jest oparta na naszej kompetencji językowej oraz całym wyrażeniu językowym”

(Topolińska [1981] s. 30)

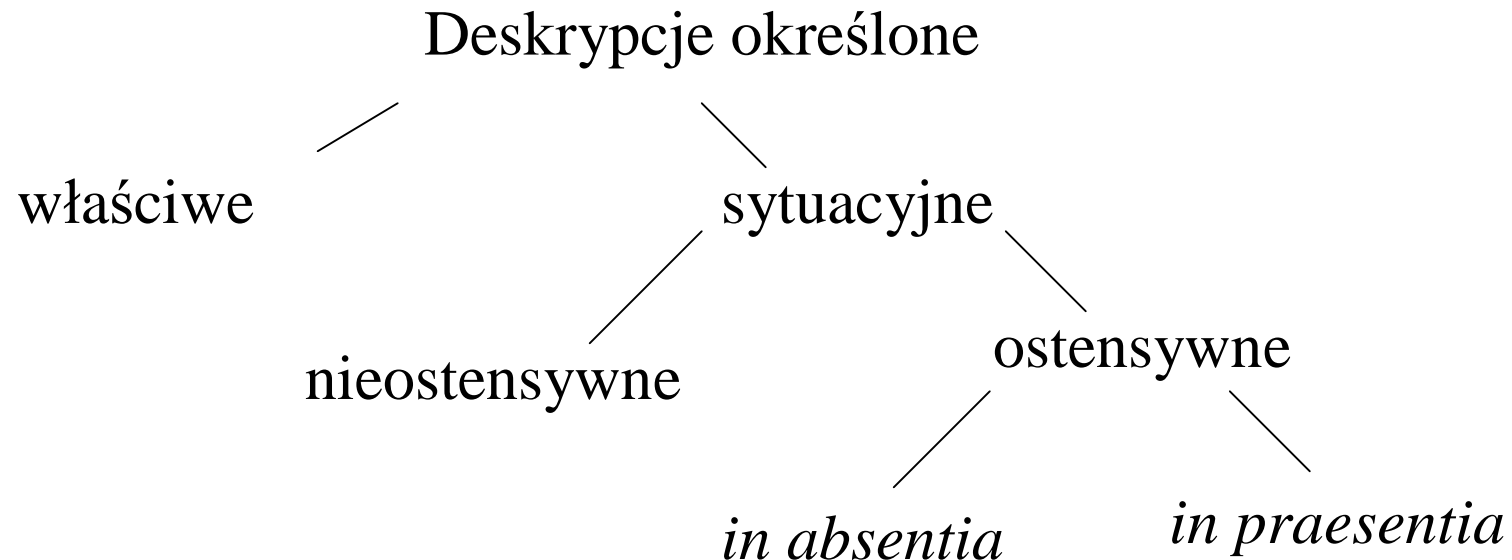
Deskrypcje określone [charakterystyka ogólna]

„Przez deskrypcję określoną rozumieć należy wyrażenie, które (...) reprezentuje w sposób jawny i autonomiczny taki sens predykatywny (takie pojęcie), które determinuje jednoznaczną ekstensję.”

(Karolak [1990] s. 223)

Deskrypcje określone [charakterystyka ogólna]

Topolińskiej klasyfikacja deskrypcji określonych

Deskrypcje określone [charakterystyka ogólna]

Dobre strony klasyfikacji Topolińskiej:

- *Pozwala rozwiązać problem tzw. niepełnych deskrypcji określonych;*

Złe strony klasyfikacji Topolińskiej:

- *Miesza się tu jednostkowość z intencją jednostkową (jest to omyłka bardzo popularna – także wśród logików);*
- *Miesza się deskrypcje ze złożonymi wyrażeniami okazjonalnymi;*

Deskrypcje określone [charakterystyka ogólna]

Deskrypcja określona [użyta atrybutywnie]

= 1) *nazwa użyta generalnie;*

2) *nazwa użyta z intencją jednostkową;*

3) *nazwa użyta z intencją pośredniego odniesienia się do przedmiotu (opisania przedmiotu).*

Deskrypcje określone [charakterystyka ogólna]

Deskrypcja określona [użyta referencyjnie]

= 1) *nazwa użyta generalnie;*

2) *nazwa użyta z intencją jednostkową;*

3) *nazwa użyta z intencją bezpośredniego odniesienia się do przedmiotu (wskazania przedmiotu).*

Deskrypcje określone [przykłady]

[1] Rzeka jest zanieczyszczona.

[2] Morderca Nowaka jest szalony.

[3] Osoba, która wynalazła buty z wywiniętą cholewką
urodziła się w Burkina Faso.

[4] Pierwszy człowiek w kosmosie był Rosjaninem.

Deskrypcje określone [możliwe ujęcia]

Czy deskrypcje określone posiadają semiotyczną funkcję referencji?

NIE } podejście kwantyfikatorskie [Russell, Evans];

TAK } np. metody Carnapa-Fregego, Strawson.

Część 2

Atrybutywne użycie deskrypcji określonych

[1] Najdłuższa rzeka świata jest bardzo zanieczyszczona.

[2] Morderca Nowaka jest szalony.

[3] Wynalazca butów z wywiniętą cholewką był wybitnym strategiem.

Referencyjne użycie deskrypcji określonych

[1] Najdłuższa rzeka świata jest bardzo zanieczyszczona.

[2] Morderca Nowaka jest szalony.

[3] Autor 'Burzy' był synem rękawicznika.

Istota rozróżnienia

- Presupozycje (pragmatyczne): używając deskrypcji atrybutywnie, nadawca zakłada, że istnieje (dokładnie jeden) przedmiot spełniający deskrypcję; używając deskrypcji referencyjnie, zakłada także, że *określony* przedmiot spełnia deskrypcję.
- Użycie referencyjne oraz atrybutywne może mieć wpływ na wartość logiczną zdań, w których deskrypcje te występują – *vide* zdania modalne.
- Jeśli presupozycje egzystencjalne nie są spełnione, ma to różne konsekwencje dla obu użyc deskrypcji. W wypadku użycia atrybutywnego wypowiedź, w której występuje deskrypcja, nie ma wartości logicznej. W wypadku użycia referencyjnego może mieć wartość logiczną.

Istota rozróżnienia cd.

Różnice między użyciem referencyjnym i atrybutywnym widać najwyraźniej w wypadkach, gdy nie są spełnione odpowiednie założenia o istnieniu lub jedyności deskryptu lub założenie, że ten określony przedmiot jest deskryptem. Nie znaczy to jednak, że gdy założenia te są spełnione, nie ma różnicy między dwoma użyciami. W obu wypadkach wyrażane są zazwyczaj dwa różne sądy. W wypadku pierwszym (atrybutywnym) – sąd, że jakiś przedmiot spełniający deskrypcję ma własność przypisaną mu w zdaniu. W wypadku drugim (referencyjnym) – sąd, że ten określony przedmiot ma własność przypisaną mu w zdaniu.

Istota rozróżnienia cd.

Można zatem odróżnić od siebie *dewiacyjnie* oraz *zwykle* referencyjne użycia deskrypcji. Deskrypcja jest użyta referencyjnie i dewiacyjnie, gdy ten określony przedmiot nie jest deskryptem. Deskrypcja jest użyta referencyjnie i zwykle, gdy ten określony przedmiot jest deskryptem.

Istota rozróżnienia cd.

„Prostsze podejście do pragmatyki, które nie odróżnia od siebie światów możliwych i kontekstów, nie jest w stanie wytłumaczyć rozróżnienia Donnellana. Jeśli przechodzimy bezpośrednio od zdania do wartości logicznej, dwuznaczność wymyka się nam. Jest tak, ponieważ warunki prawdziwości (...) w ustalonym kontekście (przynajmniej w normalnych okolicznościach) obu odczytań są ze sobą zgodne. Jeśli z kolei przechodzimy od zdania i kontekstu do sądu oraz od sądu wraz ze światem możliwym do wartości logicznej, dwuznaczność uwidacznia się w kroku pośrednim”

(Stalnaker, *Pragmatics*)

Część 3

Trzy zagadnienia:

- (a) Użycie atrybucyjne/referencyjne a anafora.
- (b) Semantyczny czy pragmatyczny charakter rozróżnienia?
- (c) Użycie atrybucyjne/referencyjne a intencje i przekonania.

Problem (a):

Foryczne użycia wyrażen:

- [1] Umberto Eco napisał wiele znakomitych ksiazek, za co ogromnie go cenie
- [2] Odkad go znam, Adam Nowak zawsze wzbudzal moja sympatie.
- [3] Najdluzsza rzeka na swiecie jest bardzo zanieczyszczona a ponadto straszny na niej ruch.

Problem (a):

[*] Prezydent RP wygląda na chorego, poza tym znowu mówi [on] to samo, co [mówił on] poprzednim razem.

[**] Człowiek roku 1939 według magazynu *Time* był zmęczony. Jak donosi prasa, ma on zostać wyróżniony tym tytułem także w tym roku.

Możliwe drugi wyjścia z kłopotu (?)

1. Reguły rządzące użyciem forycznym mają charakter semantyczny – dlatego „operują” tylko na poziomie użycie atrybutywnego.
2. Użycia foryczne należy interpretować substytucyjnie.

Problem (b):

„W rozdziale poświęconym pragmatyce omówiliśmy jeden ze sposobów, w jaki kontekst może wpływać na sens tego, co zostało powiedziane. Zarazem tak zdefiniowaliśmy znaczenie, że jest ono stałe, choć sens może się zmieniać. Tak pojęte znaczenie jest funkcją z kontekstów w sensy. Słusznie uważa się, że takie podejście powinno się nazywać ‘pragmatyką’, choć być może powinno się je nazywać raczej ‘semantyczną pragmatyką’. Jest tak, ponieważ sposób, w jaki kontekst wpływa na sens, jest częścią znaczenia. Pragmatyczna pragmatyka polegałaby na badaniu wypadków, w których samo znaczenie zależy od kontekstu. W przeciwieństwie do semantycznej pragmatyki, nie byłoby tu reguł wiążących kontekst z sensem”

(Cresswell, *Logics and Languages*)

Problem (c):

Donnellana teza 1: Można być *przekonanym*, że określony przedmiot spełnia deskrypcję, ale używać deskrypcji atrybutywnie.

Przykład: Mogę być przekonany, że osoba, którą widzę na mównicy została człowiekiem roku 1939 wg. magazynu *Time*. Zarazem jednak mogę używać deskrypcji atrybutywnie, np. stwierdzając, że osoba ta jest wielkim miłośnikiem prozy Prusa.

Problem (c):

Donnellana teza 2: Można być przekonanym, że nic nie spełnia deskrypcji, a używać jej referencyjnie.

Przykład: Ktoś mógł mówić o Oktawianie Auguście jak o synu Juliusza Cezara, choć (po śmierci Cezariona) nikt nie spełniał deskrypcji *syn Juliusza Cezara*. Co więcej: większość Rzymian wiedziała, że nikt nie spełnia takiej deskrypcji. W określonym kontekście można było mimo to użyć deskrypcji referencyjnie w odniesieniu do Oktawiana Augusta.

Teza 3 (broniona przez wielu autorów): Atrybutywne/referencyjne użycie deskrypcji zależy od *intencji nadawcy wypowiedzi*.

KONIEC

Literatura

Literatura:

Max Cresswell

[1973] *Logics and Languages*, Methuen & CO LTD.

Keith Donnellan

[1966] „Reference and Definite Descriptions”, *Philosophical Review* 75: 281-304.

Gareth Evans

[1982] *The Varieties of Reference*, Oxford.

Jarosław Fall

[1994] „Anafora i jej zatarte granice”, *Studia Semiotyczne XIX-XX*, s. 163-191.

Justyna Grudzińska

[2007] *Semantyka nazw jednostkowych*, Semper.

David Kaplan

[1975] „Dthat”, w: Martinich [1985] *The Philosophy of Language*, s. 315-329.

[1989]a „Demonstratives” [w]: *Themes From Kaplan* (Almog, Perry, Wettstein [red.]), Oxford, s. 481-566.

[1989]b „Afterthoughts” [w]: *Themes From Kaplan* (Almog, Perry, Wettstein [red.]), Oxford, s. 567-614.cd

Stanisław Karolak

[1990] *Kwantyfikacja a determinacja w językach naturalnych*, PWN.

Literatura cd.

Saul Kripke

[1977] „Speaker’s Reference and Semantic Reference”, [w:] Martinich [1985] *The Philosophy of Language*, s. 249-268.

Jerzy Pelc

[1971] *O użyciu wyrażen*, Wrocław.

Robert Stalnaker

[1970] „Pragmatics”, [w:] Stalnaker [1999] *Context and Content*, Oxford University Press, New York, s. 31-46.

[1978] „Assertion”, [w:] Stalnaker [1999] *Context and Content*, Oxford University Press, New York, s. 78-95.

Zuzanna Topolińska

[1981] *Remarks on the Slavic Noun Phrase*, Instytut Języka Polskiego 1981.

Howard Wettstein

[1981] „Demonstrative Reference and Definite Descriptions”, *Philosophical Studies* 40, s. 241-257.

[1983] „The Semantic Significance of the Referential-Attributive Distinction”, *Philosophical Studies* 44, s. 187-194